

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจกรรมการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ศาสนพิธี กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้ศึกษาเอกสาร ตำรา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 - 1.1 ความสำคัญ
 - 1.2 วิสัยทัศน์
 - 1.3 คุณภาพของผู้เรียน
 - 1.4 สาระและมาตรฐาน
 - 1.5 กระบวนการเรียนรู้
 - 1.6 การวัดและการประเมินผล
 - 1.7 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
2. ศาสนพิธี
 - 2.1 ความหมายของศาสนาพิธี
 - 2.2 ความเป็นมาของศาสนาพิธี
 - 2.3 ประเภทของศาสนาพิธี
 - 2.4 ประโยชน์ของศาสนาพิธี
3. ชุดกิจกรรม
 - 3.1 ความหมายของชุดกิจกรรม
 - 3.2 ลักษณะของชุดกิจกรรม
 - 3.3 ประเภทของชุดกิจกรรม
 - 3.4 องค์ประกอบของชุดกิจกรรม
 - 3.5 ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรม
 - 3.6 ประโยชน์ของชุดกิจกรรม
 - 3.7 การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

4. การประเมินผลตามสภาพจริง
 - 4.1 ความหมายของการประเมินตามสภาพจริง
 - 4.2 ลักษณะสำคัญของการประเมินตามสภาพจริง
5. ความพึงพอใจ
 - 5.1 แบบวัดความพึงพอใจ
 - 5.2 การสร้างแบบวัดความพึงพอใจ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.1 ความสำคัญ

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ว่าด้วย การอยู่ร่วมกันบนโลก ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ

1.1.1 ด้านความรู้

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และ สิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ หรือสหวิทยาการ

1.1.2 ด้านทักษะและกระบวนการ

ในการเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ผู้เรียนควรจะได้พัฒนา กระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการ ดังนี้

ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการ และการนำไปใช้ ตลอดจนจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ทักษะการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสอบ เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและสรุปเป็นหลักการ

ทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลความรู้โดยการอ่าน การฟัง และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสารโดยการพูด การเขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้งและแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1.3 ด้านเจตคติและค่านิยม

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่า อนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองของศาสนา และการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.1.4 ด้านการจัดการและการปฏิบัติ

กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัย มาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

เมื่อมองในภาพรวม ๆ แล้วจะพบว่า ความสำคัญของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม มีทักษะกระบวนการต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต และมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดีแล้วยังช่วยให้ นำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาตนเองและสังคมได้ ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.2 วิสัยทัศน์

1.2.1 กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชนเป็นผู้มีการศึกษา พร้อมที่จะเป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดย

- 1) นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อการตัดสินใจในการเป็นพลเมืองดี
- 2) นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม
- 3) นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติของตน
- 4) นำความรู้เรื่องการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการมาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม
- 5) นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติตนและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
- 6) นำวิธีการทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคมและกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

เยาวชนจำเป็นต้องศึกษาระบบการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจสังคมโลกที่ซับซ้อน สามารถปกครองดูแลตนเอง รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกได้

ดังนั้น ตลอดระยะเวลาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้อย่างมีความหมาย เพื่อการตัดสินใจ การสำรวจ ตรวจสอบ การสืบค้น การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และนำทางตนเองและผู้อื่น เชื่อมโยงความรู้ที่เรียนสู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

1.2.2 กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการ และปัจจัยต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียนการสอนต้องใช้ข้อมูล ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และระดับโลก เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

1.2.3 ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาพร้อมสมัย ร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถแสดงจุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

1.2.4 การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็นหัวข้อที่ลึกซึ้ง ทำท่าย ผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียน ที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหมาย ให้ผู้เรียนได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

1.2.5 กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีการจัดเตรียมโครงการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

1.3 คุณภาพของผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลายแขนง มีลักษณะเป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดง บทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1) ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรม คำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

2) ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

3) มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิชาภูมิใจในความเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

5) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้มีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนให้มี คุณภาพ และมีจุดเน้นเมื่อผู้เรียนเรียนจบปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3)

1) ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อม ในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง

2) ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนา ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดการตัดสินใจ

3) ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียนและชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับ รายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้น และวิธีการ เศรษฐกิจพอเพียง

4) ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

ช่วงชั้นที่ 2 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

1) ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาคและประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครอง และสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นประเทศไทย

2) ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนา มากยิ่งขึ้น

3) ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตาม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น

4) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับ ประเทศเพื่อนบ้าน

5) ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบ ทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ช่วงชั้นที่ 3 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)

- 1) ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- 2) ได้เรียนรู้ และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ
- 3) ได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์
- 4) ได้รับการพัฒนาแนวคิด และวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 4 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

- 1) ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
- 2) ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้
- 3) ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 4) ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อมมีความรักท้องถิ่น และประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม
- 5) เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

1.4 สารและมาตรฐาน

สารที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณี และวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่นศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจ ความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และสามารถใช่วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระหว่างที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การใช้ และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม และมีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

เป็นความคาดหวังในตัวผู้เรียนว่าผู้เรียนควรรู้ และสามารถทำอะไรได้ตามมาตรฐานเมื่อเขาเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3, ประถมศึกษาปีที่ 4-6, มัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 การที่ไม่ระบุมาตรฐานการเรียนรู้ ในแต่ละชั้นปี ก็เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่น สถานศึกษามีอิสระที่จะกำหนดและลำดับสิ่งที่จะเรียน จัดประสบการณ์การเรียนรู้จากชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 และ 4 - 6 และจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และ 4 - 6 ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นและผู้เรียนได้เอง

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ นอกเหนือจากใช้เป็นกรอบทิศทางในการจัดประสบการณ์หรือสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนแล้ว ยังคาดหวังว่าในกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล การเรียนรู้ครั้งหนึ่ง ๆ สามารถสนองมาตรฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้หลายข้อ การแยกเขียนมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของแต่ละมาตรฐานของแต่ละสาระหลักออกเป็นข้อ ๆ นั้น มิได้หมายความว่าผู้เรียนต้องมีภาพความสำเร็จในการบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นข้อนั้นๆต่อการเรียนเพียงครั้งเดียว

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นความคาดหวังที่ครอบคลุมสาระความรู้ ความสามารถ ค่านิยม จริยธรรม และคุณธรรม โดยเขียนไว้บนพื้นฐานของการเรียนรู้ของผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ที่ระบุไว้ในแต่ละช่วงชั้น มิได้หมายความว่าให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ้นสุดเฉพาะในช่วงชั้นเท่านั้น มาตรฐานการเรียนรู้เหล่านี้ถ้าจำเป็นยังสามารถเรียนรู้ซ้ำได้อีกในช่วงชั้นปีต่อไปด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นบางอย่างต้องสั่งสมต่อไปในช่วงชั้นที่สูงขึ้นด้วย สิ่งที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนที่ปรากฏอยู่ในมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นอยู่บนพื้นฐานที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาตามวัย ระดับพัฒนาการและตามชั้นปีของเขาด้วย

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น จากสาระต่างๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและกันที่จะต้องนำมาผสมผสานกันในการเรียนการสอน ครั้งหนึ่ง ๆ ตลอดปี ในมาตรฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นแต่ละข้อ มิได้เป็นการรวบรวมรายการความรู้ ทักษะ ค่านิยม และจริยธรรม ที่ครูจะหยิบยกมาสอนเพียงครั้งเดียว ประเมินครั้งเดียวแล้วจะบันทึก ไว้ว่า ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานนั้นแล้ว แต่

เป็นสิ่งที่ครูจะต้องนำมาใช้สอนซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ในหน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดทั้งปี การจำแนกมาตรฐาน และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อ ๆ ก็ได้หมายถึง การเรียงลำดับก่อนหลัง หรือลำดับความสำคัญแต่อย่างใด มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นเสมือนตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียนเมื่อจบช่วงชั้นนั้น ซึ่งอาจประเมิน หรือไม่ประเมินด้วยแบบทดสอบข้อเขียนและแบบประเมินแบบอื่น ๆ ก็ได้

การจะนำสาระหลักของมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น มาจัดไว้ใน หลักสูตรอย่างไร แล้วจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร ใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้อะไร ใช้เวลาเรียนเท่าไร จะสอนในชั้นปีใด และประเมินผลอย่างไร ให้เป็นไปตามมาตรฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่วางไว้ ถือเป็นความรับผิดชอบและการตัดสินใจของสถานศึกษาเอง อย่างไรก็ตาม การนำมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมาจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละปีหรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Learning Outcome) และกำหนดสาระการเรียนรู้ (Topic of Content) จะทำให้สถานศึกษาเห็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรตามมาตรฐานกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

1.5 กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน ผู้เรียนต้องได้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนกว้างและลึก และจัดในทุกภาคและชั้นปี

หลักการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่

1) จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิด ความรู้ ที่คงทน ยั่งยืน มากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเรื่องหรือข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่เป็นแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและด้วยการประเมินผลที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจใน สิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้ และสามารถทำอะไรได้บ้าง

2) จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อ ที่จะเรียน โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยมและจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

3) จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อ หน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิด

อย่างมีวิจารณ์ญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

4) จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งในส่วนตัวตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

5) จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ตัดสินใจ สร้างสรรค์ ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

ครูผู้สอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องมีความเชื่อว่า ผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ได้ แม้ว่าอาจจะไม่ใช่เด็กทุกคนที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนในระดับที่เท่ากัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ครูผู้สอนจะใช้วิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกันเหมือนกับการสอนอื่น ๆ เพราะเหตุว่าไม่มีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียว การสอนที่ดีที่สุดคือการสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการสอนและนักการศึกษาในปัจจุบันรู้ว่า การพัฒนารูปแบบการสอนแบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับครูผู้สอนซึ่งมีบุคลิกภาพต่างกัน ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน และบริบทที่แตกต่างกันเป็นสิ่งที่ทำได้ ครูผู้สอนบางคนและนักเรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้วิธีสอนเป็นรายบุคคล ครูบางคนและนักเรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้วิธีสอนด้วยการอภิปราย การทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนบางคนและบางกลุ่มอาจชอบใช้ทั้งสองวิธี อย่างไรก็ตามตัวครูผู้สอนเองก็จะต้องมีความยืดหยุ่นใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนบ้าง พร้อมทั้งมีการวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดีด้วย

การสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ด้วยทั้งการสอนแบบบูรณาการและการสอนแบบแยกรายวิชา ด้วยเหตุผลที่ว่าการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมด้วยวิธีการบูรณาการนั้น มีเหตุผลที่สนับสนุนอย่างน้อย 3 ประการคือ ความเหมาะสมทางด้านปรัชญา ความเหมาะสมทางด้านจิตวิทยาและความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของวิชาความรู้สมัยใหม่ กล่าวคือ

1) เหตุผลในด้านความเหมาะสมทางด้านปรัชญา เนื่องจากการจัดการศึกษาภาคบังคับนั้น เรื่องที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จะต้องมีประโยชน์ ทั้งต่อตัวผู้เรียนและสังคม โดยส่วนรวม และผู้เรียนเองก็ต้องการความแน่ใจว่า สิ่งที่เขาถูกบังคับให้เรียนนั้นจะต้องเกิดประโยชน์แก่ตัวเขาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น การสอนแบบบูรณาการจึงมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในการพัฒนาตนเองและสังคม

2) เหตุผลในด้านความเหมาะสมทางด้านจิตวิทยา การสอนแบบบูรณาการ เป็นการสอนที่พยายามจะตอบสนองของธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากเด็กมักจะมองโลกเป็นหน่วยเดียว แต่มักจะตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับทุกเรื่องทุกวิชา ดังนั้นบทบาทของครูที่ควรจะทำ ก็คือ ครูผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์และช่วยชี้แนะ ช่วยเหลือวิธีการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่มาจากความรู้หลาย ๆ ด้าน หลายวิชา รวมทั้งขั้นตอนในกระบวนการศึกษาค้นคว้าให้แก่ผู้เรียนด้วย

3) เหตุผลในด้านความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของวิชาความรู้สมัยใหม่ ปัจจุบันวิชาต่าง ๆ จะมีการเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกันทำให้เกิดวิชาใหม่ ๆ ขึ้นหลายวิชา เช่น ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์การเกษตร ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ฯลฯ และโดยเฉพาะคำว่า “สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม” ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นสนามวิชาที่ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ที่แยกเป็นอิสระต่อกัน แต่ในแต่ละวิชานั้นก็ยังมีเนื้อหาจากหลายสาขาวิชาอยู่ ทั้งในส่วนของสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

1.6 การวัดและการประเมินผล

มาตรฐานการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากจะใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามมาตรฐานแล้ว ยังใช้เป็นกรอบในการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการ มีความสามารถและมีความสำเร็จทางการเรียนในระดับใด เพื่อนำผลมาใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในระดับชั้น ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับชาติ รวมทั้งรับการประเมินจากภายนอกด้วย

เนื่องจากการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม และค่านิยมที่ดีงาม มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติแสวงหาความรู้ มีการทำโครงการ / โครงการเป็นผู้ผลิตผลงานรวมทั้งมีการทำงานกลุ่ม และการจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ด้วย ดังนั้น การวัดประเมินผลการเรียนรู้ดังกล่าว จะเน้นการประเมินผลจากสภาพจริง (Authentic Assessment) อันเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการค้นหาความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน รวมทั้งสามารถประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อันเป็นแนวทางที่พัฒนาผู้เรียนได้เต็มศักยภาพ เพื่อบรรลุ มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด การวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายที่สอดคล้อง เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ ผสมผสานไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการประเมินจะครอบคลุม ความรู้ ทักษะ ความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการ หรือแฟ้มสะสมงาน สะท้อนการสั่งสมการเรียนรู้ของผู้เรียนมาอย่างต่อเนื่อง การวัดและประเมินผล

จะต้องกระทำในหลายบริบทอันได้แก่ ครูผู้สอนเป็นผู้ประเมิน ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน รวมทั้งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการประเมินและแสดงความคิดเห็น

วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผล

ในการวัดและประเมินผลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เน้นความสามารถและคุณลักษณะที่แท้จริงของผู้เรียน จะต้องใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น

1) การทดสอบ เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้ ความคิด ความก้าวหน้าในสาระการเรียนรู้ มีเครื่องมือวัดหลายแบบ เช่น แบบเลือกตอบ แบบเขียนตอบ บรรยายความ แบบเติมคำสั้น ๆ แบบถูกผิด แบบจับคู่ เป็นต้น

2) การสังเกต เป็นการประเมินพฤติกรรม อารมณ์ การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียน ความสัมพันธ์ในระหว่างทำงานกลุ่ม ความร่วมมือในการทำงาน การวางแผน ความอดทน วิธีการแก้ปัญหา ความคล่องแคล่วในการทำงาน การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในระหว่างการเรียนรู้ การสอนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ การสังเกตนั้น ครูผู้สอนสามารถทำได้ตลอดเวลา ซึ่งอาจจะมี การสังเกตอย่างเป็นทางการ โดยกำหนดเวลาและบุคคลที่จะสังเกต หรือการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการสังเกตโดยทั่วไปไม่เฉพาะเจาะจง โดยครูผู้สอนจัดทำเครื่องมือประกอบการสังเกต โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบของสิ่งที่สังเกต กำหนดเกณฑ์และร่องรอยที่จะใช้เป็นแนวทางในการสังเกตด้วย แล้วจัดทำเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นต้น

3) การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนาซักถามพูดคุยเพื่อค้นหาข้อมูลที่ไม่อาจพบเห็นอย่างชัดเจน ในสิ่งที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติในการทำงานโครงการ / โครงงาน การทำงานกลุ่ม กิจกรรมประจำวัน ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์อาจเป็นตัวผู้เรียนเอง เพื่อนร่วมงาน รวมทั้งผู้ปกครองนักเรียนด้วย การสัมภาษณ์อาจทำอย่างเป็นทางการ โดยกำหนดวัน เวลา และเรื่องที่จะสัมภาษณ์อย่างแน่นอน และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นการพูดคุยไม่เฉพาะเจาะจง ซึ่งจะทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีและได้ข้อมูลที่ชัดเจนสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง โดยครูผู้สอนจะต้องตั้งข้อคำถามไว้ล่วงหน้าเพื่อจะได้พูดคุยได้ตรงประเด็น

4) การประเมินภาคปฏิบัติ เป็นการประเมินการกระทำ การปฏิบัติงานเพื่อประเมินการสร้างผลงานชิ้นงานให้สำเร็จ การสาธิต การแสดงออกถึงทักษะและความสามารถที่ผู้เรียนให้ปรากฏในงานที่ตนสร้างขึ้น การประเมินภาคปฏิบัติจะต้องจัดทำเครื่องมือประเมินโดยครูผู้สอนจัดทำประเด็นการประเมิน และองค์ประกอบการประเมิน และจัดทำเครื่องมือประกอบการประเมินด้วย เช่น Scoring Rubric , Rating Scale และ Checklist เป็นต้น

5) scoring rubric เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบและประเด็นที่จะประเมิน เพื่ออธิบายลักษณะของคุณภาพงานหรือการกระทำเป็นระดับคุณภาพหรือปริมาณ หรือระดับความสามารถ เพื่อเป็นแนวทางในการประเมิน และเป็นข้อมูลสำคัญแก่ครูผู้สอน ผู้ปกครองหรือ ผู้สนใจอื่น ๆ ได้ทราบว่าผู้เรียนรู้อะไร ทำได้มากเพียงใด มีคุณภาพผลงานเป็นอย่างไร โดยผู้ประเมินอาจจะให้คะแนนเป็นภาพรวม หรือจำแนกองค์ประกอบก็ได้

6) การประเมินแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) เป็นการประเมินความสามารถในการผลิตผลงาน การบูรณาการความรู้ ประสบการณ์ ความพยายาม ความรู้สึก ความคิดเห็น ของนักเรียน ที่เกิดจากการสะสม รวบรวมผลงาน การคัดเลือกผลงาน การสะท้อนความคิดเห็นต่อผลงาน รวมทั้งการประเมินผลงาน การประเมินแฟ้มสะสม ผลงานจะประเมินการจัดการ ความคิดสร้างสรรค์ หลักฐานแสดงความรู้ความสามารถใน ผลงานอันแสดงถึงความสัมฤทธิ์ผล ศักยภาพของผู้เรียน ในสาระการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้

ที่ผ่านมาสื่อการเรียนรู้ที่สำคัญของการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คือ หนังสือเรียนและแบบฝึกหัด การเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องมีชีวิตชีวา มีสีสันของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน เครื่องมืออุปกรณ์การเรียน อาจมีตั้งแต่ของง่าย ๆ จำพวก กระดาษ ดินสอ ไปจนถึงอุปกรณ์การสื่อสารเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ บุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ นอกจากนั้น การให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ก็ถือเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญด้วย

ห้องเรียน ควรประกอบด้วย สื่อ อุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ มีผนังห้องที่มีสีสันไว้จัดแสดงผลงานต่าง ๆ มีลูกโลก แผนที่ให้ผู้เรียนได้สัมผัสจับต้องได้ มีแหล่งความรู้ เอกสารหลักฐานทั้งที่เป็น แหล่งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ของจำลอง ของจริง ภาพงานศิลปะ ดนตรี วรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา มีสื่อประกอบ คอมพิวเตอร์ สื่อการเรียน การสอนที่ทันสมัย ซอฟต์แวร์ เพื่อการสืบค้นข้อมูล และสื่อต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อให้เรียนรู้สิ่งที่เป็นไปตามสภาพที่เป็นจริง

สื่อการเรียนรู้บางอย่าง ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมกลับไปบ้านได้ เพื่อให้นำไปศึกษาร่วมกันกับคนในครอบครัว โดยถือว่าสมาชิกในครอบครัวก็เป็นแหล่งการเรียนรู้อีกหนึ่งแหล่งหนึ่ง เกณฑ์ในการคัดเลือกสื่อและแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่

1) สามารถสนองมาตรฐาน มาตรฐานการเรียนรู้และเป้าหมายของโรงเรียนได้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ต้องอ้างอิงมาตรฐานที่วางไว้ได้ว่าสอดคล้องกับมาตรฐานในสาระหลักเรื่องใดบ้าง

- 2) สาระในสื่อเหล่านั้นสะท้อนให้เห็นการให้ผู้เรียนได้เข้าใจ สภาพสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย
 - 3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการตัดสินใจ แก้ปัญหาส่งเสริมการคิดวิจารณ์ญาณความคิดสร้างสรรค์
 - 4) ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี และการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมต่อสังคม
 - 5) ให้สาระความรู้ทั้งในแนวลึกและกว้างขวาง
 - 6) เนื้อหาสาระถูกต้อง ทันสมัย และเป็นปัจจุบัน
 - 7) สาระความรู้เชื้อให้เกิดการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการทั้งสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
 - 8) ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และครู เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความสามารถของผู้เรียน
 - 9) จัดเตรียมให้ครูเห็นแนวทางการนำไปใช้สอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการทบทวน ขยายประสบการณ์ การนำความรู้ไปใช้และการประเมินแนวคิด ทักษะ ค่านิยม จริยธรรม
 - 10) เชื้อต่อการให้ครูออกแบบการสอน ที่สนองรูปแบบการเรียนที่หลากหลายของผู้เรียน
 - 11) เชื้อต่อการให้ครูได้ออกแบบการสอนที่บูรณาการกับวิชาอื่น ๆ
- (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545. หน้า 3-20)

1.7 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มัธยมศึกษาปีที่ 4

คำอธิบายสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

ศึกษาวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาชีวิต สภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ เกี่ยวข้องกับ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา เรื่องพระพุทธศาสนามีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลและมีข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง วิเคราะห์สังคมชมพูทวีปและคติความเชื่อทางศาสนา สมัยก่อนพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ สรุปและวิเคราะห์พุทธประวัติด้านการตรัสรู้และการก่อตั้งพระพุทธศาสนา ชาดก เรื่องเวสสันดรชาดก วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในวันธรรมสวนะ และเทศกาลสำคัญ คือ ศึกษา วิเคราะห์คุณค่า ผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพระพุทธศาสนา มุ่งอนุรักษ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานในท้องถิ่น

พระธรรม เกี่ยวกับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง พระรัตนตรัย(วิเคราะห์ความหมาย และคุณค่าของพุทธะ) อริยสัจ 4 ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) : ชั้น 5 – นามรูป, สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) : หลักกรรม – นิยาม 5 วิตก 3 นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) : ภาวนา 4,มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) : พระสัทธรรม 3 ปัญญาภูมิธรรม 4 พละ 5 อุपाสกธรรม 5 มงคล 38 ในเรื่องสงเคราะห์บุตร สงเคราะห์ภรรยา และสันโดษ พุทธศาสนสุภาษิต คือ จิตต์ หนุตฺ สุขาหฺ (จิตที่ฝึกดีแล้ว นำสุขมาให้) น อุจฺจาวจํ ปญฺชิตา ทสฺสยนฺติ (บัณฑิตย่อมไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ) นตฺถิ โลก อนินฺทิตฺโต (คนที่ไม่ถูกนิทนา ไม่มีในโลก) โภจํ ฆตฺวา สุขํ เสติ (ฆ่าความโกรธได้ย่อมอยู่เป็นสุข) พระไตรปิฎก วิเคราะห์ความสำคัญและคุณค่าของพระไตรปิฎก เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก การครองตนเป็น พลเมืองที่ดี ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ ภพ-ภูมิ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา สวดมนต์ แปลและแผ่เมตตา วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกการบริหารจิต และเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐาน นำวิธีการบริหารจัดการและเจริญปัญญาไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ คุณภาพชีวิตและสังคม พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 2 วิธี คือ วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ และวิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะนี้ปัจจุบัน ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำหลักธรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

พระสงฆ์ เกี่ยวกับ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา เรื่องพระอัสสชิ พระกัศปโกตมีเถรี พระนางมัลลิกา และหมอชีวก โกมารภัจจ์ ชาวพุทธตัวอย่าง พระนาคเสน-พระยามิลินท์ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต สุชีพ ปุญญานุภาพ หน้าที่ชาวพุทธ เรื่องการเข้าใจในกิจ ของพระภิกษุ เช่น การศึกษา การปฏิบัติธรรม และการเป็นนักบวชที่ดี การศึกษา เรื่องคุณสมบัติ ของทายกและปฏิคาหก การรักษาศีล 8 การเข้าร่วมกิจกรรมและเป็นสมาชิกขององค์กรชาวพุทธ การเป็นชาวพุทธที่ดีตามหลักทศเบ็องบนในทศ 6 การเข้าค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ศาสนพิธีเรื่องประเภทของ พุทธศาสนพิธี ศาสนพิธี เนื่องด้วยพุทธบัญญัติ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีเวียนเทียน ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝน พิธีทอดกฐิน พิธีปวารณา ศาสนพิธีที่นำพระพุทธศาสนาเข้าไป เกี่ยวเนื่อง เช่น การทำบุญเลี้ยงพระ ในโอกาสต่าง ๆ มารยาทชาวพุทธ และการปฏิบัติตน ต่อพระภิกษุ เรื่องการปฏิบัติตนต่อ พระภิกษุ ทางกาย วาจา และใจที่ประกอบด้วยเมตตา การปฏิสังขารที่ เหมาะสมต่อพระภิกษุใน โอกาสต่าง ๆ สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา เรื่องพระพุทธศาสนากับ การศึกษาที่สมบูรณ์

เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัย และรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคมโดยส่วนรวม

ผลการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

นักเรียนมีความเข้าใจในประวัติ และความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก หน้าทีชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ชาวพุทธตัวอย่าง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหา และการพัฒนา มีความเข้าใจว่าพระพุทธศาสนา มีคำสอนและวิธีการที่เป็นสากล มีข้อปฏิบัติยึดทางสายกลางเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีหลักคำสอนเชื่อมโยงกันได้ดีกับศาสตร์สมัยใหม่ เห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัย มีนิสัยดี เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถานในท้องถิ่น มุ่งมั่นประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีวิถีคิดแบบสามัญลักษณ์ และวิถีคิดแบบเป็นอยู่ใน ขณะปัจจุบัน และดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤตทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิถีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรมและวัฒนธรรมของไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีวิจรรณญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธี เป็นสิ่งที่ล้ำเลิศและมีกระบวนการวิธีหรือ Technical know how อยู่ในสังคมไทย ในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคม นำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย พร้อมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ด้านหลักสูตร การเรียนรู้จิตวิทยาการพัฒนาการ และการพัฒนาสื่อ กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนา ให้ถูกต้อง เหมาะสม และชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงาน และการประกอบอาชีพ

ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธานุศาสตร์ตามพุทธวิธีนี้ บทบาทของครูผู้สอนสำคัญมาก บทบาทของครูผู้สอนอยู่ที่การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชาและจรณะ (วิชชาจรณสมุปปโน) วิชา คือ ความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูผู้สอนมีสามคำ คือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ดังพุทธพจน์ที่ว่า ตุมहेหิ กิจจํ อาตปโป อุกุชาตาโร ตถาคตา การลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย พระตถาคตเป็นผู้บอกวิธีการ

แนวการสอนพุทธวิธี มีดังต่อไปนี้

1) การสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบ กับคน สัตว์ หรือสิ่งของ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่าย ชัดเจนและสมจริง วิธีการนี้ใช้สำหรับเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้

2) วิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม-ตอบ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน หรือนักเรียนกับนักเรียน ในการถาม-ตอบนี้ ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันตอบ ซึ่งจะทำให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

3) วิธีสอนแบบธรรมสภาจฉา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีลหรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม

วิธีสอนแบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นความรู้ในเนื้อหาพอสมควร และต้องการที่จะหาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้กับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการ ใช้ภาษา การซักถาม ได้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร

4) วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน ได้แก่

4.1) ขั้นกำหนดปัญหาหรือขั้นทุกข์ โดยให้นักเรียนศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งจะต้องคิดแก้ไขให้ได้

4.2) ขั้นตั้งสมมติฐานหรือขั้นสมุทัย โดยให้นักเรียนพิจารณาว่าปัญหาที่เกิดขึ้น มีสาเหตุมาจากอะไร และในการแก้ไขสาเหตุนั้น ๆ จะต้องทำอะไรบ้าง ให้กำหนดเป็นข้อ ๆ

4.3) ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูลหรือขั้นนิโรธ โดยให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในข้อ 4.2 พร้อมบันทึกผลไว้

4.4) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลหรือขั้นมรรค โดยให้นักเรียนสรุปการกระทำที่ได้ผลไว้เป็นข้อ ๆ เป็นแบบหรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้น

5) วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นกระบวนการหาความจริง และวิธีการแก้ปัญหาด้วยการตั้งคำถามในแนวกระบวนการวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลก และทางธรรม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังนี้

- 5.1) การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- 5.2) การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมติฐาน
- 5.3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5.4) การทดสอบสมมติฐานด้วยข้อมูล
- 5.5) การสรุปผล

6) วิธีสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้นตอน ดังนี้

6.1) ขั้นศีล คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน

6.2) ขั้นสมาธิ คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจ ความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

6.3) ขั้นปัญญา คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ ทำความเข้าใจในปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไขพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

7) วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

7.1) ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียนและบทเรียน

7.1.1) การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม

7.1.2) บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

7.1.3) การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

7.2) ขั้นสอน มีขั้นตอนดังนี้

7.2.1) ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนหรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ

7.2.2) ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

7.2.3) นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม

7.2.4) จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ เช่น คิดสี่บั้งต้นเค้า คิดสี่บสาวตลอดสาย คิดสี่บคั่นต้นปลาย คิดโยงสายความสัมพันธ์

7.2.5) ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบ ประเมินค่าโดยวิธี การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออก ของการแก้ปัญหา

7.2.6) ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

7.2.7) กิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและการตัดสินใจให้ประจักษ์จริง

7.3) ชั้นสรุป

7.3.1) ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

7.3.2) อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

7.3.3) สรุปบทเรียน

7.3.4) วัดและประเมินผล

8) วิธีสอนตามหลักพหุสูต มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

8.1) การสร้างศรัทธา

8.1.1) การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม

8.1.2) บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

8.1.3) การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

8.2) การฝึกทักษะภาษาตามหลักพหุสูต

8.2.1) การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน

8.2.2) การฝึกปรีอ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ

8.2.3) การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องชัดเจน

8.2.4) การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง โดยมีวิธีคิด ได้แก่ คิดจำแนก

แยกแยะ คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์ คิดสรุปหลักการ

8.2.5) การฝึกสรุปรวมสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้ง

และนำไปใช้ได้จริง

8.3) การมองเห็นและการประเมินของกัลยาณมิตร โดย

8.3.1) การวัดและประเมินตนเอง

8.3.2) การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน

8.3.3) การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน

8.3.4) การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันฉันทักยถนอมิตร

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้หลากหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหา สื่อ และแหล่งการเรียนรู้ ครูควรเลือกใช้ให้เหมาะสม ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนจึงมีความสำคัญมาก

2. ศาสนพิธี

2.1 ความหมายของศาสนพิธี

พิธี คือ แบบแผนหรือแนวทางการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน อันจะทำให้งานที่จัดดำเนินไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว เรียบร้อยและบรรลุจุดหมายของงาน (กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา, 2547, หน้า 1)

พิธี คือ แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่พึงปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา เรียกว่า ศาสนพิธี (หรือพระพุทธศาสนาพิธี) พิธีทางศาสนานี้ เป็นกิจกรรมที่จะต้องประกอบด้วยพิธีรีตอง มีขั้นตอน มีความพร้อม มีสมบรูณ์ และมีความพร้อมเพรียงกันในการประกอบ จะศักดิ์แต่ว่าทำไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องที่จะต้องมีความขลังและความศักดิ์เป็นเรื่องราวจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้อง (คุณ โทษันท์, 2548, หน้า 1)

พิธี คือ แบบอย่าง ธรรมเนียม งานที่จัดทำขึ้นตามลัทธิเพื่อความขลัง การทำกิจการงานทุกอย่าง ถ้าทำเป็นระเบียบย่อมเป็นที่น่าดูและเป็นเครื่องปลุกใจให้ได้รับความเข้มแข็งเบิกบาน หมุ่มชนที่เจริญแล้วจึงมีความนิยมในเรื่องระเบียบที่นิยมทำกันจนเป็นธรรมเนียม เรียกว่า “พิธี” ถ้าเป็นงานที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนานิยม เรียกว่า พิธีหรือศาสนพิธี (อุดม เขยแก้ว และกฤตย์ สกุนะพัฒน์, 2548, หน้า 23)

ศาสนพิธี หมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่พึงปฏิบัติในทางศาสนา เพื่อนำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่พึงปฏิบัติในพระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2543, หน้า 237)

ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมทางศาสนา หมายถึง แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่คนเราปฏิบัติเกี่ยวเนื่องด้วยพระศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา หมายถึง พิธีกรรมที่เป็นเครื่องแสดงออกบอกลถึงความเชื่อถือทางศาสนา (พระครูอุดมวิทยาการ, 2530, หน้า 1)

ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือระเบียบแบบแผนอันดีงามที่พึงปฏิบัติให้เหมาะสมกับพิธีกรรมนั้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546, หน้า 51)

สรุปได้ว่า ศาสนพิธี หมายถึง ระเบียบ พิธี แบบแผนต่างๆ อันดีงามที่พึงปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและนำเลื่อมใสศรัทธาบรรลุตามจุดหมาย

2.2 ความเป็นมาของศาสนพิธี

เหตุที่มีพุทธศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา ก็เนื่องจากหลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้ตั้งแต่ปีที่ตรัสรู้ เพื่อพุทธสาวกจะได้ถือเอาเป็นหลักในการไปประกาศพระศาสนา อันเรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ ในโอวาทปาติโมกข์นั้น พระพุทธเจ้าทรงวางหลักทั่วไปที่เป็นหลักการสำคัญไว้ 3 ประการ คือ พระพุทธศาสนานี้

1. สอนไม่ให้ความชั่วทั้งปวง
2. สอนให้บำเพ็ญความดีให้ถึงความพร้อม
3. สอนให้ชำระจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว

โดยหลักการทั้ง 3 นี้ เป็นอันว่าพุทธบริษัทจะต้องพยายามเลิกละความประพฤติชั่วทุกอย่างเต็มความสามารถ และจะต้องพยายามสร้างคุณงามความดีสำหรับตนให้มีพร้อมเท่าที่จะสามารถสร้างได้และในขณะเดียวกันก็พยายามชำระจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องแผ้วอยู่ตลอดเวลาด้วยการพยายามทำตามหลักคำสอน 3 ประการนี้ เป็นการพยายามทำดี เรียกว่า การทำบุญและการทำบุญนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงวิธีการกระทำไว้ 3 ประการ ที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ คือ

1. การให้ทาน
2. การรักษาศีล
3. การภาวนาอบรมจิตใจให้ผ่องแผ้ว

บุญกิริยาวัตถุนี้เอง เมื่อมีผู้นับถือพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นตามลำดับ จึงได้เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนเหล่านั้นประพฤติบุญและเป็นต้นเค้าให้เกิดศาสนพิธีต่างๆ ขึ้นโดยนิยมนเพราะฉะนั้น ในการต่อมาพุทธบริษัทนิยมทำบุญไม่ว่าจะปรารภเหตุใดๆ ก็ให้เข้าหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 นี้ โดยเริ่มต้น ก็จะมีการรับศีล ต่อไปจะภาวนาด้วยการสวดมนต์เองหรือฟังพระสวด แล้วส่งใจไปตาม จบลงด้วยการบริจาคทานตามสมควร เพราะนิยมทำบุญเป็นการบำเพ็ญความดีดังกล่าวนี้ และทำในกรณีต่างๆ ตามเหตุที่ปรารภ จึงเกิดพิธีกรรมขึ้นมากมายหลายประการ เมื่อพิธีกรรมใดเป็นที่นิยมและรับรองกัน ก็จะถือปฏิบัติสืบๆ มาจนกลายเป็นประเพณี พิธีกรรมนั้นก็กลายเป็นศาสนพิธีขึ้น (คุณ โทษันท์, 2548, หน้า 1 และ 2)

2.3 ประเภทของศาสนพิธี

ศาสนพิธีในพระพุทธศาสนานั้นมีมาก แต่ก็พอจัดเป็นประเภทๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1. กุศลพิธี คือ พิธีแห่งการบำเพ็ญกุศล เช่น แสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พิธีรักษาอุโบสถ เป็นต้น

2. บุญพิธี คือ พิธีแห่งการทำบุญ ได้แก่ ทำบุญงานมงคลและทำบุญงานอวมงคล
3. ทานพิธี คือ พิธีแห่งการให้ทาน เช่น พิธีถวายไทยธรรม เป็นต้น
4. ปกิณกะ คือ พิธีเบ็ดเตล็ด ได้แก่ พิธีแสดงความเคารพ พิธีประเคนของพระ พิธีทำ

หนังสืออาราธนาและใบปวารณาถวายปัจจัย วิธีอาราธนา เป็นต้น (มปช., 2535, หน้า 2 และ 3)

2.4 ประโยชน์ของศาสนพิธี

เมื่อว่าถึงประโยชน์ที่เราจะได้รับมีมากมาย เช่น ทำให้คนไทยมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ไม่ต้องเลียนแบบมาจากศาสนาอื่น มีสติรักชาติ ไม่เป็นคนประมาท ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจนเกินไป ฯลฯ ดังนั้น เมื่อเราจะสรุปเห็นเป็นข้อๆ ก็ได้ดังนี้

1. ทางด้านจิตใจ คือ

1.1 ความเป็นผู้มีสติ ไม่เลินเล่อ มีหลักธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

1.2 ความสามัคคี ทำให้ผู้ร่วมศาสนพิธีเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักใคร่สมานสามัคคีกันเป็นมิตรที่ดีต่อกัน เท่ากับสร้างชาติได้อีกประการหนึ่ง

1.3 ช่วยให้เกิดความเป็นระเบียบประณีต สวยงามทั้งกิจกรรมารยาท และท่าทางอันก่อให้เกิดความซาบซึ้งตรึงใจแก่ผู้พบเห็น

1.4 ช่วยให้เราฉลาด เพราะสิ่งที่น่าสนใจเป็นเครื่องใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น พระพุทธรูป ดอกไม้ ธูปเทียน อันแฝงไว้ซึ่งความหมายชวนให้เกิดคำซักถาม ค้นหาคำตอบจนทำให้เกิดความฉลาดขึ้น

1.5 ก่อให้เกิดความชุ่มชื่นเบิกบานใจ พิธีกรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาล้วนแต่สร้างความรู้สึกอิ่มเอิบสดชื่น มีสภาพทางด้านจิตใจอ่อนโยน มีจิตเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์มากขึ้น

2. เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แสดงถึงความเป็นไทยมิใช่ทาสไม่ใช่ข้าของชาติใดนอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันชาติให้มีเอกลักษณ์อันแข็งแกร่งไม่ให้ชาติอื่นมากลืนเอาได้

3. พิธีกรรมมีส่วนช่วยธำรงพระพุทธศาสนาไว้

พิธีกรรมเกิดหลังศาสนา แต่เนื้อแท้ของศาสนาคือหลักธรรมที่นำผู้ปฏิบัติพ้นทุกข์ได้ คนจะเข้าถึงศาสนาได้ต้องอาศัยพิธีกรรม เมื่อได้อาศัยพิธีกรรมเป็นขั้นต่อนำเข้าหาหลักธรรม ก็เท่ากับเป็นการช่วยให้รักษาพระพุทธศาสนาให้ธำรงอยู่สืบไปตราบนานเท่านานนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม ศาสนพิธีที่ถูกต้องและมีประโยชน์จริงๆ ต้องไม่ทิ้งหลัก 3 ประการ (พระครูอุดมวิทยาการ, 2530, หน้า 2) คือ

3.1 ต้องประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย

3.2 ได้ประโยชน์ถูกต้องตามความหมายของพุทธศาสนา

3.3 ต้องเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจการครองชีพ

3. ชุดกิจกรรม

3.1 ความหมายชุดกิจกรรม

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของกิจกรรม ไว้ดังนี้

ชุดการกิจกรรมและชุดการสอนจะมีลักษณะเหมือนกัน เพราะในชุดกิจกรรมจะเป็นการนำเอาสื่อที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาของแต่ละหน่วยมาช่วยในการเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(จรรย์ ศิริทัฬห และคณะ, 2545. หน้า 48)

ชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการสลับที่เปลี่ยนมาจากชุดการสอน การใช้ชุดการสอนทำให้เกิดความคิดว่า เป็นสื่อการเรียนที่จัดไว้ให้ครูเป็นผู้ใช้ ในปัจจุบันนักการศึกษาจึงเปลี่ยนมาใช้ชุดการเรียนแทนเพื่อย้ำถึงแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สื่อต่างๆ ชุดการเรียนมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ชุดการสอน ชุดการสอนรายบุคคล ชุดการเรียนสำเร็จรูปชุดกิจกรรม ซึ่งเป็นชุดของสื่อประสมที่จัดสำหรับหน่วยการเรียน (พวงค์ จิระพงษ์, 2544. หน้า 33)

ชุดกิจกรรมหรือชุดการเรียน หมายถึง สื่อที่ช่วยให้สามารถเรียนได้ด้วยตนเองมีการจัดสื่อไว้อย่างเป็นระบบ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจตลอดเวลา ทำให้เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ (ประพฤติ ศิลพิพัฒน์, 2540. หน้า 56)

ชุดกิจกรรม เป็นนวัตกรรมหนึ่งที่สนองความต้องการที่จะส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เรียนรู้โดยการกระทำที่นอกเหนือจากสถานการณ์ในชั้นเรียนปกติ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ต้องการให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาเป็น นอกจากนี้ ชุดกิจกรรมยังเป็นการนำชุดการเรียนการสอนมาบูรณาการอย่างเป็นระบบ โดยการจัดองค์ประกอบต่างๆ ให้เข้ากับเนื้อหาในหลักสูตร มีรายละเอียดของการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและความคิดรวบยอดที่วางไว้ การกำหนดสื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่างสมบูรณ์ในตัวเอง ลักษณะของชุดกิจกรรมจะเบ็ดเสร็จแต่ละชุดไม่ขึ้นต่อกัน เมื่อปฏิบัติกิจกรรมจากชุดกิจกรรมแล้วนักเรียนประเมินผลตนเองได้ (ปาริชาติ โชคพิพัฒน์, 2542. หน้า 25)

ชุดการเรียนมีชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ชุดการสอน ชุดการเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอนรายบุคคล ซึ่งเป็นชุดของสื่อประสมที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียน หัวข้อ เนื้อหาและอุปกรณ์ของแต่ละหน่วยได้จัดไว้เป็นชุด หรือกล่อง หรือซอง ชุดการเรียนอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งส่วนมากจะประกอบด้วย คำชี้แจง หัวข้อ จุดมุ่งหมาย การประเมินผลเบื้องต้น การกำหนดกิจกรรม และการประเมินผลขั้นสุดท้าย (วิระ ไทยพานิช, 2524. หน้า 34)

ดังนั้น พอสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง ชุดการเรียนการสอนที่มีระบบ ขั้นตอน และสื่อการเรียนที่นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง และทราบความก้าวหน้าในการเรียน

ในทันทีที่เจ็บ และถ้ายังไม่เข้าใจก็สามารถกลับไปศึกษาค้นคว้าได้ใหม่ได้ ทั้งนี้ครูเป็นเพียงผู้คอยช่วยเหลือและเป็นທີ່ปรึกษาเท่านั้น

3.2 ลักษณะของชุดกิจกรรม

ลักษณะของชุดกิจกรรม เป็นสื่อประสมที่ได้จากกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับหน่วย หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดพื้นฐานที่ผู้วิจัยนำมาใช้สร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เกิดจากหลักการและทฤษฎี ซึ่งประกอบด้วยแนวคิด 5 ประการ ดังนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2523, หน้า 117-120)

การพัฒนาชุดกิจกรรม ใช้หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนการสอน (ชุดกิจกรรม) แนวคิดพื้นฐานที่ผู้ศึกษาค้นคว้านำมาใช้ในการสร้างชุดกิจกรรม เกิดจากหลักการและทฤษฎี ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดหลัก 5 ประการ ดังนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2525: 119-120)

แนวคิดที่ 1 ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาได้นำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีหลายด้าน คือ ความสามารถ สติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ สังคม เป็นต้น ในการจัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้ วิธีการที่เหมาะสมที่สุด คือ การจัดสอนรายบุคคลหรือการสอนตามเอกัตภาพการศึกษา โดยเสรี การศึกษาด้วยตนเองซึ่งล้วนเป็นวิธีเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถ และความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ 2 ความพยายามที่จะเปลี่ยนการสอนจากเดิมที่ยึดครูเป็นแหล่งความรู้มาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนด้ยการใช้ความรู้จากสื่อการสอนแบบต่างๆ ซึ่งได้จัดให้ตรงกับเนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอน การเรียนด้วยวิธีนี้ ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด อีกสองส่วนผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเอง จากสิ่งที่ผู้สอนเตรียมไว้ในรูปของชุดกิจกรรม

แนวคิดที่ 3 การใช้สื่อทัศนอุปกรณ์ ในรูปของการจัดระบบการใช้ สื่อการสอนหลายอย่างมาช่วยการสอนให้เหมาะสมและใช้เป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียน แทนการให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนอยู่ตลอดเวลา แนวทางใหม่จึงเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบประสมให้เป็นชุดกิจกรรม เพื่อเปลี่ยนจากการใช้สื่อเพื่อช่วยครูสอน มาเป็นการช่วยผู้เรียน

แนวคิดที่ 4 ปฏิกริยาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและนักเรียนกับสภาพแวดล้อม เดิมนักเรียนเป็นฝ่ายรับความรู้จากครูเท่านั้น แทนจะไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อเพื่อนฯ และต่อครู นักเรียนจึงขาดทักษะการแสดงออก และการทำงานเป็นกลุ่มจึงได้มีการนำกระบวนการ

กลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ประกอบกิจกรรมด้วยกัน ซึ่งนำมาสู่การผลิตสื่อออกมาในรูปของชุดกิจกรรม

แนวคิดที่ 5 การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ โดยจัดสภาพการณ์ออกมาเป็นการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งหมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียน

5.1 ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง

5.2 ได้ทราบว่าการตัดสินใจหรือการปฏิบัติงานของตนถูกหรือผิดอย่างไร

5.3 ได้รับการเสริมแรงที่ทำให้นักเรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดผิด อันจะทำให้เกิดการกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต

5.4 ได้เรียนรู้ไปที่ละขั้นตอนตามความสามารถและความสนใจของตนเอง

จากแนวคิดเกี่ยวกับการผลิตชุดกิจกรรมนี้จะเป็นแนวในการผลิตชุดกิจกรรมที่มีคุณภาพเป็นมาตรฐานทั้งทางด้านเนื้อหา กิจกรรม การจัดสภาพแวดล้อมและที่สำคัญ เป็นแนวความคิดที่คำนึงผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

3.3 ประเภทของชุดกิจกรรม

1. ชุดกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์หรือการเรียนรู้ นั้น โรงเรียนมักจัดเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (เอกสารการสอนชุดวิชาระบบการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2523 : 155-221)

1.1 กิจกรรมในหลักสูตรหมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้น ในลักษณะที่มีส่วนสัมพันธ์กับ บทเรียนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียน เกิดกระบวนการในทางความคิด มีทัศนคติและค่านิยมในทางที่ดี เป็นต้น โดยทั่วไปกิจกรรมในหลักสูตรที่จัดขึ้นในห้องเรียน มักมีการวางแผนล่วงหน้า โดยผู้สอนอาจให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมด้วยก็ได้ จากนั้นจะนำกิจกรรมที่วางแผนมาปฏิบัติในห้องเรียน มีลำดับขั้นตอน เริ่มจากขั้นนำกิจกรรม ขั้นปฏิบัติและขั้นสรุปกิจกรรม กิจกรรมที่จัดขึ้นในห้องเรียนเพื่อการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ เช่น เพลง เกม บทบาทสมมุติ เล่านิทานประกอบเรื่องการบรรยาย การสาธิต โครงการ การเข้ากลุ่ม ใ้วาทิ การวิเคราะห์สถานการณ์และประสบการณ์จริง

1.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้ดียิ่งขึ้น เพื่อช่วยพัฒนาความสามารถตลอดจนความสนใจของผู้เรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดขึ้นในโรงเรียนนั้นมีหลายชนิด เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตรเชิงวิชาการได้แก่ ชมรมต่างๆ

1.3 ชุดกิจกรรมสามารถจำแนกตามลักษณะของการใช้งาน ซึ่งนักการศึกษาได้แบ่งประเภทของชุดกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.3.1 ชุดกิจกรรมสำหรับการบรรยาย หรือเรียกอีกอย่างว่า ชุดกิจกรรมสำหรับครู เป็นกิจกรรมที่กำหนดกิจกรรมและสื่อการเรียน ให้ครูใช้ประกอบการบรรยายเพื่อเปลี่ยนบทบาทของครูให้พูดน้อยลงและเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนมากขึ้น ชุดกิจกรรมนี้จะมีเนื้อหาเพียงอย่างเดียว

1.3.2 ชุดกิจกรรมแบบกิจกรรมกลุ่ม ชุดกิจกรรมแบบนี้ มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนให้ได้ ประกอบกิจกรรมร่วมกันและอาจจัดการเรียนในรูปแบบของศูนย์การเรียน ชุดกิจกรรมแบบกิจกรรมกลุ่มจะประกอบด้วยชุดย่อยที่มีจำนวนเท่ากับศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วยในแต่ละศูนย์จะมีสื่อการเรียนหรือบทเรียนครบชุดตามจำนวนนักเรียน ในศูนย์กิจกรรมนั้นหรือสื่อการเรียนอาจจะจัดให้ผู้เรียนทั้งศูนย์ใช้ร่วมกันก็ได้ ผู้ที่จะเรียนจากชุดกิจกรรมแบบกิจกรรมกลุ่ม อาจจะต้องการความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อย ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น หลังจากเคยชินต่อวิธีการใช้แล้ว ผู้เรียนจะสามารถช่วยเหลือกันและกันได้เองระหว่างประกอบกิจกรรมการเรียนหากมีปัญหาผู้เรียนสามารถซักถามครูได้เสมอ

1.3.3 ชุดกิจกรรมรายบุคคล หรือชุดกิจกรรมทางไกล เป็นชุดกิจกรรมที่จัดระบบขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง ตามลำดับชั้นความของแต่ละบุคคล เมื่อจบการศึกษาแล้วจะทำการทดสอบประเมินผลความก้าวหน้าและศึกษาชุดอื่นต่อไปตามลำดับ เมื่อมีปัญหาผู้เรียนจะปรึกษากันเองได้ ผู้สอนพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทันทีในฐานะผู้แนะนำหรือผู้ประสานงานทางการเรียน

2. ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน จำแนกโดยยึดผู้สอนและผู้เรียนเป็นหลัก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้ผู้สอนจะเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรม โดยเริ่มจากเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอนและเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรม ผู้เรียนมีโอกาสร่วมในกิจกรรม ภายใต้การนำของครูผู้สอน

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้ผู้เรียนเป็นแกนกลางในการประกอบกิจกรรม ส่วนผู้สอนจะทำหน้าที่ประสานงานส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้ดำเนินไปด้วยดี

3.4 องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

องค์ประกอบในการสร้างชุดกิจกรรมนั้น มีความสำคัญต่อการสร้างชุดกิจกรรมเป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นแนวทางให้การสร้างชุดกิจกรรมนั้นเป็นไปอย่างมีระบบและสมบูรณ์ในตัวเอง (ทีศนา เขมมณี, 2543, หน้า 10-12) กล่าวว่่า ชุดกิจกรรมประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วยหมายเลขกิจกรรม ชื่อกิจกรรมและเนื้อหากิจกรรมนั้น
2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและลักษณะของการจัดกิจกรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น
3. จุดมุ่งหมายเป็นส่วนที่จะระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น
4. ความคิดรวบยอด เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาหรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้น ส่วนนี้ควรได้รับการย้ำและเน้นเป็นพิเศษ
5. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้ครูทราบว่า ต้องเตรียมอะไรบ้าง
6. เวลาที่ใช้ เป็นส่วนที่ระบุเวลาโดยประมาณว่า กิจกรรมนั้นควรใช้เวลาเพียงใด
7. ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนที่ระบุในการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วิธีการจัดกิจกรรมนี้ได้จัดไว้เป็นขั้นตอน ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับหลักวิชาแล้วยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ครูในการดำเนินการ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้
 - 7.1 ขั้นนำ เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน
 - 7.2 ขั้นกิจกรรม เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้เกิดประสบการณ์นำไปสู่การเรียนรู้ตามเป้าหมาย
 - 7.3 ขั้นอภิปราย เป็นส่วนที่ผู้เรียนจะได้มีโอกาสนำประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรมมาวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและอภิปรายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางออกไปอีก
 - 7.4 ขั้นสรุป เป็นส่วนที่ครูและผู้เรียนประมวลข้อความที่ได้จากขั้นกิจกรรมและขั้นอภิปราย นำมาสรุปหาสาระสำคัญที่จะสามารถนำไปใช้ต่อไป
 - 7.5 ขั้นฝึกปฏิบัติ เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนในกิจกรรมไปฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม
 - 7.6 ขั้นประเมินผล เป็นส่วนที่วัดความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนหลังจากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมครบถ้วนทุกขั้นตอนแล้ว โดยให้ทำแบบฝึกกิจกรรมทบทวนท้ายชุดกิจกรรม

3.5 ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรม

การพัฒนาชุดกิจกรรมเป็นงานที่ละเอียดต้องอาศัยความรอบคอบ ความเข้าใจเพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการเรียนรู้การสอนอย่างสมบูรณ์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2523, หน้า 123) ได้ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาชุดกิจกรรมที่สำคัญ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. หมดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชา หรือบูรณาการ เป็นแบบสหวิทยาการ ตามที่เห็นเหมาะสม
2. กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการสอนโดยประมาณ เนื้อหาวิชาที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง
3. กำหนดเนื้อเรื่อง ผู้สอนต้องถามตัวเองว่า ในการสอนแต่ละหน่วย ควรให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนอะไรบ้าง แล้วกำหนดออกมาเป็น 4-5 หัวเรื่อง
4. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ มโนทัศน์และหลักการที่กำหนดจะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปแนวคิด สาระ และหลักเกณฑ์สำคัญไว้ เพื่อเป็นแนวทางการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน
5. กำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อน แล้วเปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่มีเงื่อนไขและเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรม
6. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นแนวทางการเลือกและการผลิตสื่อการสอน “กิจกรรมการเรียนรู้” หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่าน การทำกิจกรรมตามใบงาน ตอบคำถาม เขียนภาพ เล่นเกม เป็นต้น
7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินผลให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบทดสอบอิงเกณฑ์ เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้วผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้คือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้ว ก็จัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่นำไปทดลองหาประสิทธิภาพ เรียกว่า “ชุดกิจกรรม”
9. หาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม เพื่อเป็นการว่า ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์ล่วงหน้า โดยคำนึงถึงหลักที่ว่าเรียนรู้เป็นกระบวนการช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้บรรลุผล
10. การใช้ชุดกิจกรรม ชุดกิจกรรมที่ได้ปรับปรุงแล้วและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดกิจกรรม และตามระดับการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนการใช้ ดังนี้

- 10.1 ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน
- 10.2 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน
- 10.3 ชี้นำประกอบกิจกรรมการเรียนรู้
- 10.4 ชี้นำสรุปบทเรียนทำแบบวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัยหลังเรียน เพื่อวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัยที่เปลี่ยนไป

การพัฒนาชุดกิจกรรมนี้ จะใช้ผสมผสานจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมของผู้สอน กิจกรรมของผู้เรียน วัสดุการสอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นเครื่องมือช่วยทั้งผู้สอนและผู้เรียนที่จะได้รับความสะดวกในการเรียนรู้ เพราะได้วางแผนทุกอย่างแล้ว ผ่านการทดลองหาประสิทธิภาพแล้ว

3.6 ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

ในการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ ชุดกิจกรรมจัดเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นการนำสื่อต่างๆ มาประกอบกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน ประโยชน์ของชุดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนการสอนมีหลายประการ (กาญจนา เกียรติประวัติ. 2524: 61-62 ; ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2523 : 121 ; ชูชีพ อ่อนโคกสูง. 2524 : 11 ; ชม ภาควุมิ. 2528 : 99 ; วีระ ไทยพานิช. 2529 : 137) คือ

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อน และมีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดี
2. ได้รับความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษาเพราะชุดกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนด้วยตนเอง
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
4. เป็นการสร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ผู้สอนเพราะชุดกิจกรรมพัฒนาไว้เป็นหมวดหมู่ สามารถหยิบมาใช้ได้ทันที
5. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนของผู้เรียน เพราะสื่อประสม ที่ได้จัดไว้ในระบบเป็นการแปรเปลี่ยนกิจกรรมและช่วยรักษาระดับความสนใจของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา
6. แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล และส่งเสริมการศึกษารายบุคคลตามความสนใจตามเวลา และโอกาสที่เอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนซึ่งแตกต่างกัน

7. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู ชุดกิจกรรมทำให้ผู้เรียนเรียนได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากครูเล็กน้อย ทั้งสามารถเรียนด้วยตนเอง ครูคนหนึ่งจึงสามารถสอนนักเรียนได้จำนวนมากขึ้น

8. ช่วยนักเรียนให้รู้จุดมุ่งหมายของการเรียนชัดเจน ตลอดจนรู้วิธีการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการเพิ่มพูนการสนใจในการเรียน นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการกระทำ

9. ชุดกิจกรรมจะกำหนดบทบาทของครูและนักเรียนไว้แน่ชัดว่า ตอนใดใครจะทำอะไร อย่างไร ลดบทบาทของการกระทำของครูฝ่ายเดียว นักเรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำมากขึ้น

10. ชุดกิจกรรมเกิดจากการนำวิธีระบบเข้ามาใช้ย่อมจะมีประสิทธิภาพ เพราะได้ผ่านการทดลองหาประสิทธิภาพมาแล้ว โดยผู้มีความชำนาญ ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการ เพื่อสร้างเป็นแม่แบบ และสามารถจะขยายออกไปได้

11. เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้จักทำงานร่วมกัน

12. มีการวัดผลตัวเองบ่อยๆ ทำให้นักเรียนรู้การกระทำของตนและสร้างแรงจูงใจ

3.7 การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

การทดสอบประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม หมายถึง การนำชุดกิจกรรมที่ผลิตขึ้นเป็นต้นแบบ (Prototype) ไปทดลองใช้ (Try out) ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแต่ละระบบ เพื่อปรับปรุงให้เกิดผลตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้วจึงนำไปทดลองสอนจริง (Trial run) แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ก่อนที่จะผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก การนำชุดกิจกรรมที่ได้ทดลองใช้และปรับปรุงแล้วไปสอนจริงจริงในชั้นเรียนอาจใช้เวลา 1 ภาคเรียนเป็นอย่างน้อย ซึ่งประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดควรมีลักษณะ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2523. หน้า 494-500)

1. การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดกิจกรรมจะพึงพอใจว่า หากชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว ชุดกิจกรรมนั้นก็มีความคุ้มค่าต่อการลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนประเภทคือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าสัมประสิทธิ์เป็น E1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์)

1) ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง คือ ประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลายๆ พฤติกรรมของผู้เรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่มและรายงานบุคคล ได้แก่ งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นใดที่ผู้สอนกำหนดไว้

2) ประเมินพฤติกรรมผลลัพธ์ คือ ประเมินผลลัพธ์ (Process) ของผู้เรียนโดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียน

ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมจะกำหนดเป็นเกณฑ์ ที่ผู้สอนคาดหวังว่าผู้เรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจ โดยกำหนดให้เป็นร้อยละของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานและการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมด ต่อร้อยละของผลการทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนทั้งหมด นั่นคือ E1/E2 คือประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

2. วิธีการประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม ทำได้ 2 วิธี คือ

1) ประเมินโดยอาศัยเกณฑ์ การประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเป็นการตรวจสอบหรือประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม โดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน 90/90 (90/90 standard) เป็นเกณฑ์การประเมินสำหรับเนื้อหาประเภทความรู้ ความจำ และใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 สำหรับเนื้อหาที่เป็นทักษะ ความหมายของตัวเลขและเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว มีความหมายดังนี้ คือ 90 ตัวแรก หมายถึง ค่าร้อยละของประสิทธิภาพในด้านกระบวนการของชุดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยผลของการปฏิบัติภารกิจต่างๆ เช่น งาน และแบบฝึกหัดของผู้เรียน โดยนำคะแนนที่ได้จากการวัดผลภารกิจทั้งหลาย ทั้งรายบุคคลและกลุ่มย่อยทุกชิ้นมารวมกัน และคำนวณหาค่าร้อยละเฉลี่ย ส่วน 90 ตัวหลัง นั้น หมายถึง คะแนนจากการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ของผู้เรียนทุกคน นำมาคำนวณหาค่าร้อยละเฉลี่ย ก็จะได้ค่าตัวเลขทั้งสอง เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานต่อไป

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานนั้น (จันทร์ฉาย เติมยาการ, 2533. หน้า 85) การเลือกใช้สื่อทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. เสนอการกำหนดเกณฑ์จะเป็นเท่าใดนั้น ให้ผู้สอนเป็นผู้พิจารณาตามความเหมาะสม แต่โดยปกติเนื้อหาที่เป็นความรู้มักจะตั้งเอาไว้ที่ 80/80, 85/85, 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะหรือเจตคติอาจตั้งไว้ต่ำกว่านี้

2) ประเมินโดยไม่ได้ตั้งเกณฑ์ไว้ล่วงหน้า เป็นการประเมินด้วยการเปรียบเทียบผลการสอบของผู้เรียนภายหลังจากที่เรียนจากชุดกิจกรรมนั้นแล้ว (Post-test) ว่าสูงกว่าก่อนเรียน (Pre-test) อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ หากผลการเปรียบเทียบพบว่าผู้เรียนได้คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ก็แสดงว่าชุดกิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ วิจิตร เรืองดงยาง (2538. หน้า 48) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องการประสิทธิภาพของชุดฝึกหรือชุดกิจกรรม ไว้ดังนี้

1. เพื่อความแน่ใจว่าชุดฝึกหรือชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

2. ถ้าจะผลิตชุดกิจกรรมออกมาเป็นจำนวนมาก การทดลองหาประสิทธิภาพจะเป็นหลักประกันว่าผลิตออกมาแล้วใช้ได้ มิฉะนั้นอาจเสี่ยงประมาณ เสียแรงงาน เสียเวลา เพราะผลิตออกมาแล้วใช้การไม่ได้

บุญชม ศรีสะอาด (2537. หน้า 25-29) จำแนกวิธีการหาประสิทธิภาพของชุดกรรม เป็น 3 วิธี คือ

1. การหาประสิทธิภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ หรือครู โดยจะใช้แบบประเมินผลให้ผู้เชี่ยวชาญหรือครูพิจารณาทั้งด้านคุณภาพ เนื้อหาสาระ และเทคนิคการจัดทำสื่ออื่นๆ แบบประเมินอาจเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) หรือเป็นแบบเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย สรุปผลเป็นความถี่แล้วอาจทดสอบความแตกต่างระหว่างความถี่ด้วย Scale

2. การหาประสิทธิภาพโดยผู้เรียน มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการหาประสิทธิภาพโดยผู้เชี่ยวชาญครู แต่เน้นการรับรู้คุณค่าที่ได้จากการเรียนเป็นสำคัญ ประสิทธิภาพของสื่อการสอนที่มีความเที่ยงตรงที่จะพิสูจน์คุณภาพ และคุณค่าของสื่อการสอนนั้นๆ โดยจะวัดว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไรขึ้นบ้าง เป็นการวัดเฉพาะผลที่เป็นจุดประสงค์ของการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมนั้น อาจจำแนกได้เป็น 2 วิธี คือ

2.1 กำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำไว้ เช่น เกณฑ์ 80/80 หรือ 90/90

2.2 ไม่ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานไว้ล่วงหน้า แต่จะพิจารณาการเปรียบเทียบ ผลการสอบหลังเรียนว่าสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ หรือเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากการเรียนด้วยชุดกิจกรรมนั้นสูงกว่า หรือเท่ากับสื่อ หรือเทคนิคการสอนอย่างอื่นหรือไม่ โดยใช้สถิติทดสอบค่าที่ (t-test)

ในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องศาสนพิธี กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 เนื่องจากเป็นชุดกิจกรรมที่เน้นทั้งทักษะในด้านความรู้ การปฏิบัติและการมีส่วนร่วมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถประกันได้ว่ามีประสิทธิภาพจริงตามที่มุ่งหวังและเกิดผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและเชื่อถือได้ต่อไป

4. การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะวัดและประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงโดยยึดธรรมชาติของวิชาและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา จะเน้นการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักการพระพุทธศาสนา คือ นอกจากวัดองค์ความรู้

กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วยังอาจใช้กระบวนการวัดตามระบบศีลสมาธิ ปัญญา เพื่อให้ครอบคลุมและดูด้านที่ฝึกปฏิบัติ คือ

ศีล พฤติกรรมดีงามทั้ง กาย วาจา และอินทรีย์ทั้ง 6 เคยชิน คล่องแคล่ว อยู่ตัวเป็นวินัย เข้าสู่ชีวิต โดยการสังเกต การบันทึก

สมาธิ จิตใจมีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความสุข โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

ปัญญา ความรู้ คิด เข้าใจ การมองเห็นความจริง เท่าทัน ทั้งระบบความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลเชื่อมโยงประยุกต์เข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง หรือถ้าจะให้ชัดเจนขึ้น ควรประเมินตามสภาพจริงเพื่อดูการพัฒนาวุฒิภาวะทางธรรมจริยา ตามหลักอริยวัฑฒิ 5 คือ

1. ศรัทธา วัดว่ามีความเชื่อที่ไม่งมงาย มีเหตุผลที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งไม่เบียดเบียนชีวิตและสังคม โดยการสังเกต การสะท้อนความคิด การตรวจสอบตนเอง

2. ศีล วัดว่ามีความประพฤติและวิถีชีวิต ไม่เบียดเบียน แต่เกื้อกูล มีวินัย เอื้อต่อวัฒนธรรม โดยการสังเกต การตรวจสอบตนเอง การบันทึกพฤติกรรม

3. สุตะ วัดว่ามีความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร ข้อมูล ทันท่วงทีเหตุการณ์ สถานการณ์ และมีความรู้เหมาะแก่การดำเนินชีวิต กิจการของตน โดยการสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์

4. จาคะ วัดว่าจิตใจกว้างขวาง ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว รู้จักเสียสละบำเพ็ญประโยชน์โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึก

5. ปัญญา วัดว่าคิด เข้าใจ ทำการต่างๆด้วยปัญญา รู้จักแยกแยะชั่วดี คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หยั่งถึงเหตุปัจจัย และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

4.1 ความหมายของการประเมินตามสภาพจริง

กรมวิชาการ (2539 หน้า 2-4) ได้ให้ความหมายของการวัดผลตามสภาพจริงไว้ว่า หมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำเพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อเด็กจากการปฏิบัติตนในสภาพจริง

อุทุมพร จามรมาน (2540. หน้า 2-4) ได้ให้ความหมายของการวัดผลตามสภาพจริงไว้ว่าเป็นการวัดและประเมินกระบวนการทำงานของสมองและจิตใจของผู้เรียนโดยตรงไปตรงมา ตามสิ่งที่เขาได้ทำโดยพยายามตอบคำถามว่า เขาทำอย่างไรและทำไมถึงทำอย่างนั้น การได้ข้อมูลดังกล่าว จะช่วยให้ผู้สอนได้ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนการสอนมีความหมาย ทำให้ผู้เรียน

เกิดการอยากรู้ ซึ่งเป็นการวัดและประเมินผลโดยการปฏิบัติจริง ทำจริงๆ ฝึกงานในโรงเรียนจริงๆ ทำการทดลองจริง บริการชุมชนจริง เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีความหมายเหมือนชีวิตจริง

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ (2540. หน้า 5) ได้กล่าวถึงความหมายของการวัดประเมินผลตามสภาพจริงว่า หมายถึง การวัดและประเมินผลจากสภาพที่แท้จริงของผู้เรียนที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์จริงในชีวิตจริง โดยยึดการปฏิบัติเป็นสำคัญ มีความสัมพันธ์กับการเรียนการสอน เน้นพัฒนาการที่ปรากฏให้เห็น ทั้งในและนอกห้องเรียน มีผู้เกี่ยวข้องในการประเมินหลายฝ่าย และเกิดขึ้นทุกบริบทเท่าที่จะเป็นไปได้ หรือเป็นการประเมินที่มีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ

สมนึก นนธิจันทร์ (2542. หน้า 70) ได้ให้ความหมายของการวัดและประเมินตามสภาพจริงว่าเป็นการประเมินผลที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยการแสดงออกหลายๆ ด้าน เพื่อนำไปแก้ปัญหา โดยใช้ทักษะกระบวนการคิดที่ซับซ้อนที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์ที่เป็นจริงในทุกบริบทเท่าที่จะเป็นไปได้

ชนาธิป พรกุล (2544. หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการประเมินสภาพจริงไว้ 2 ลักษณะด้วยกันคือ เป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน ข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ประกอบการตัดสินใจผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็น การประเมินเชิงคุณอย่างต่อเนื่อง ในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม ผลการปฏิบัติและเจตคติของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลตามสภาพจริง เป็นกระบวนการสังเกต การบันทึก และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาผลกระทบท่อตัวผู้เรียน การประเมินตามสภาพจริงไม่เน้นเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของผู้เรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติในสภาพจริงของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้เป็นผู้ค้นพบและผลิตความรู้ และความต้องการ

4.2 ลักษณะสำคัญของการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริงเป็นการวัดและประเมินผลที่จะสะท้อนให้เห็นสภาพการเรียนการสอนที่แท้จริง โดยเน้นการปฏิบัติจริง (Authentic Assessment ใช้ตัวอักษรย่อ AA หรือ Authentic Performance Assessment ใช้ตัวอักษรย่อว่า APA) มีลักษณะ ดังนี้

1. ประเมินความสามารถจริงในชั้นเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ที่เน้นสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนการสอน

2. ประเมินตามความสามารถโดยตรงจากหลักสูตร หลักสูตรว่าอย่างไรก็ทำได้อย่างนั้น ทดสอบความรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดให้ โดยใช้แบบทดสอบอัตนัย พยายามลดการใช้แบบทดสอบปรนัย

3. ประเมินปฏิสัมพันธ์ระหว่างความสามารถต่างๆ ของหลักสูตร

4. ประเมินจากงานหรือโครงการเพื่อประยุกต์วิธีและกระบวนการเรียนรู้ โดยมีจุดเน้นที่กระบวนการทำงาน ผลงาน และความพึงพอใจ

5. ประเมินความสามารถสุดท้าย เพื่อตรวจสอบเป้าหมายของการศึกษาซึ่งเป็นการสอบความคิดรวบยอด

ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง มีรายละเอียดที่สามารถสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 4-5)

1. เป็นการประเมินผลตามสภาพจริง กระทำได้ตลอดเวลากับทุกสถานการณ์ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน สังเกตพฤติกรรมต่างๆ โดยการใช้การตัดสินใจของมนุษย์ในการให้คะแนน

2. กำหนดปัญหา หรืองานแบบปลายเปิด เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้สร้างคำตอบเอง กล่าวคือให้นักเรียนตอบด้วยตนเอง การแสดง สร้างสรรค์ ผลิต หรือการทำงาน โดยการประเมินผลตามรูปแบบเดิม นักเรียนต้องเลือกคำตอบจากผู้เขียนข้อสอบกำหนดไว้

3. ไม่เน้นการประเมินผลเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่ให้นักเรียนผลิต สร้าง หรือทำบางสิ่งๆ ที่เน้นทักษะการคิดที่ซับซ้อน การพิจารณาไตร่ตรอง การทำงาน และการแก้ปัญหา นั่นคือ เน้นการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา

4. เน้นสภาพปัญหาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน หรือโลกแห่งความเป็นจริง เน้นการแก้ปัญหาที่สะท้อนถึงชีวิตจริง

นอกจากนั้น (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 32-36) ยังได้แสดงถึงจุดเน้นการประเมินสภาพจริงโดยเน้นจุดสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ของการประเมิน ซึ่งก็คือ การแสวงหาข้อมูล การแสดงออกของนักเรียนตลอดเวลา ซึ่งจะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนและเพิ่มพูนศักยภาพรวมทั้งใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการเรียนการสอนและหลักสูตร

2. การกำหนดขอบเขต (Domains) การประเมิน ซึ่งจะต้องวางแผนให้ครอบคลุมหัวข้อการเรียนรู้ต่อไปนี้

2.1 ความรู้ ข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด แนวคิด คำศัพท์ เรื่องราวและเนื้อหาสาระ

2.2 ทักษะและกระบวนการ ด้านร่างกาย สังคม การพูด การคำนวณ การวาดภาพ การคิด การแก้ปัญหา ยุทธศาสตร์ การเป็นผู้นำ การสื่อสาร การตัดสินใจ การพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

2.3 ความรู้สึก ความพอเพียง ความปลอดภัย ความเป็นเจ้าของ ความเชื่อมั่น ความรู้สึกต่อคนอื่น ๆ โรงเรียน ครู และการเรียนการสอน เป็นต้น

2.4 คุณลักษณะ ความอยากรู้อยากเห็น ความคิดสร้างสรรค์ คิดหาเหตุผล ความร่วมมือ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความต้องการสำรวจ ค้นคว้า การใช้ความรู้ใหม่ๆ

3. เทคนิคและยุทธวิธีการประเมิน

3.1 การทดสอบอย่างเป็นทางการ อาจหมายถึง การประเมินด้วยข้อสอบมาตรฐาน ซึ่งแตกต่างจากข้อสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งจะครอบคลุมไปถึงว่า ทำอย่างไร เมื่อใด ใครทำ และกำหนดเวลาเมื่อใด ข้อสอบดังกล่าวโดยมากมักเป็นข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำขึ้น โดยหน่วยงานสำหรับพัฒนาข้อสอบมาตรฐานโดยเฉพาะ เพื่อดูคุณภาพการศึกษา

3.2 การประเมินอย่างไม่เป็นทางการ

3.2.1 การประเมินการแสดงออกและกระบวนการของนักเรียน (Performance and Process) เช่น การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจรายการ (Inventories) มาตรฐานประมาณค่า การสุ่มเวลา การสุ่มเหตุการณ์ การสัมภาษณ์ เป็นต้น

3.2.2 การประเมินกระบวนการและผลผลิตของนักเรียน (Process and Products) เช่น การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจรายการ (Inventories) มาตรฐานประมาณค่า การสุ่มเวลา การสุ่มเหตุการณ์ การสัมภาษณ์ เป็นต้น

3.2.3 การประเมินแฟ้มผลงาน (Portfolio Assessment) สมศักดิ์ ภูมิภาควรรณ , 2544 .หน้า 101-103) ได้จำแนกคุณลักษณะของการประเมินตามสภาพจริงออกเป็น 4 ลักษณะดังนี้

1. การปฏิบัติในสภาพจริง (Performance in the Field) การประเมินตามสภาพจริงออกแบบขึ้นเพื่อการประเมินการปฏิบัติจริงเช่น นักเรียนเรียนการเขียนก็ต้องเขียนให้ผู้อ่านจริงเป็นผู้อ่านมิใช่เรียนการเขียน แล้ววัดผู้เรียนด้วยเพียงการใช้แบบทดสอบวัดการสะกดคำ หรือตอบคำถามเกี่ยวกับการเขียน หรือถ้าให้นักเรียนเรียนวิทยาศาสตร์ก็ต้องให้นักเรียนทำการทดลองวิทยาศาสตร์ ทำงานค้นคว้าวิจัยหรือทำโครงการแทนการทดสอบเพียงความจำเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเนื้อหาวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามงานที่ให้นักเรียนทำต้องเป็นงานที่สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นจริง ทำทนาย การใช้สติปัญญาที่ซับซ้อน หรือใช้ความรู้ที่อาศัยทักษะทางอภิปัญญา (Meta-Cognition Skill) และต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้าน

1) แบบการเรียนรู้ของผู้เรียน (Learning Style)

2) ความถนัด (Aptitude) และความสนใจของผู้เรียน เพื่อใช้ในการพัฒนาความสามารถ และค้นหาจุดเด่นของผู้เรียน

2. เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน (Criteria) เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินต้องเป็นเกณฑ์ประเมิน “แก่นแท้”(Assentials) ของการปฏิบัติมากกว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่สร้างขึ้นจากผู้หนึ่งผู้ใด โดยเฉพาะ เกณฑ์ที่เป็นแก่นแท้เป็นเกณฑ์ที่เปิดเผยและรับรู้กันอยู่ในโลกของความเป็นจริงของ ทั้งตัวนักเรียนเองและผู้อื่น ไม่ใช่เกณฑ์ที่เป็นความแบบปกปิดอย่างที่มีการประเมินแบบดั้งเดิมที่ใช้กันอยู่ ซึ่งเป็นการเสริมกันระหว่างการเรียนของผู้เรียนและการสอนของผู้สอน

ในแต่ละภารกิจจะมีเกณฑ์ซึ่งระบุถึงมาตรฐานของการปฏิบัติที่แจ่มชัดและโปร่งใส เกณฑ์สะท้อนมุมมองที่หลากหลายของภารกิจที่มีความซับซ้อนมากกว่าง่ายหรือสรุปออกมาให้เห็นได้ เพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว เนื่องจากเกณฑ์เป็นเรื่องที่นำมาจากการปฏิบัติ เกณฑ์จึงเป็น ข้อชี้แนะสำหรับการเรียนการสอนและการประเมินที่สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายและกระบวนการ ศึกษาอย่างชัดเจน จึงทำให้ครูอยู่ในบทบาทผู้ฝึก (Coach) และนักเรียนอยู่ในบทบาทของผู้ปฏิบัติ (Performers) พร้อมกับเป็นผู้ประเมินตนเอง(Self-Evaluation)

3. การประเมินตนเอง (Self-Evaluation) การประเมินตนเองมีความสำคัญมากต่อการปฏิบัติ ภารกิจจริง (Authentic Task) โดยจุดประสงค์ของการประเมินตามสภาพจริงก็คือ

1) เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการประเมินงานของตนเอง โดยเทียบกับ เกณฑ์มาตรฐานทั่วไปของสาธารณ (Public Standard)

2) เพื่อปรับปรุง ขยับขยาย และเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงาน

3) เพื่อริเริ่มในการวัดความก้าวหน้าของตนในรูปแบบต่างๆ หรือจุดต่างๆ อย่างไม่มีการวัด เช่นนี้มาก่อน จะเห็นได้ว่าการประเมินตนเอง เป็นการทำงานที่ตนเป็นผู้ชี้้นำตนเอง ปรับปรุงจาก แรงจูงใจของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์ในโลกของความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป ลักษณะสำคัญการประเมินตามสภาพจริง คือ วิธีการประเมินที่ออกแบบมา เพื่อสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมและทักษะที่จำเป็นของนักเรียนในสถานการณ์ที่เป็นจริงแห่งโลก ปัจจุบัน (Real World Situation) เป็นวิธีการประเมินที่เน้นงานที่นักเรียนแสดงออกในภาคปฏิบัติ (Performance) เน้นกระบวนการเรียนรู้ (Process) ผลผลิต (Product) และแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) การที่จะทำให้นักเรียนบรรลุถึงความต้องการของแต่ละบุคคลได้นั้น วิธีการประเมินตามสภาพจริง จะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลและมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ของตนเองด้วย ดังนั้นวิธีการประเมินวิธีนี้จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง

กระบวนการที่ใช้ประเมินตามสภาพจริง อาจใช้การสังเกต การบันทึกและการรวบรวมข้อมูลจากผลงาน และวิธีการที่นักเรียนทำ

5. ความพึงพอใจ

5.1 ความหมายของแบบวัดความพึงพอใจ

แบบวัดความพึงพอใจ คือ เครื่องมือวัดความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ เช่น ความพึงพอใจต่อการให้บริการของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ความพอใจต่อการทำงานของอธิการบดีหรือความพึงพอใจต่อชุดการสอน(ชุดกิจกรรม) ที่ใช้ประกอบการสอน เป็นต้น

ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบ ซึ่งอาจมากหรือน้อยก็ได้ ของบุคคล แต่ละคน ที่มีต่อสิ่งแวดลอมต่างๆ เป็นความรู้สึกที่อาจดำรงอยู่ได้นานพอสมควร

แบบวัดความพึงพอใจเป็นเครื่องมือวัดที่ควรสร้าง แต่ด้วยเวลาที่จำกัดเราจะใช้เพียงตัวอย่าง เนื้อหาความพอใจเพียงบางส่วนมาสร้างเป็นเครื่องมือวัดความพอใจ

5.2 การสร้างแบบวัดความพึงพอใจ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดกรอบเนื้อหาความพอใจ ซึ่งสามารถกระทำได้โดย

- 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2) สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 5 คน

ขั้นที่ 2 เลือกประเด็นที่จะวัดความพอใจ และกำหนดวิธีการวัด

- 1) ประเด็นที่จะวัดความพอใจให้เลือกจากรอบเนื้อหาที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 1
- 2) วิธีการวัดความพอใจ โดยทั่วไปนิยมใช้วิธีจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับ และประเด็น

วัดความพอใจเป็นทางบวก คะแนนจะเป็นดังนี้

5	หมายถึง	พอใจอย่างยิ่ง
4	หมายถึง	พอใจมาก
3	หมายถึง	พอใจพอปานกลาง
2	หมายถึง	พอใจน้อยหรือค่อนข้างไม่พอใจ
1	หมายถึง	พอใจน้อยเป็นอย่างยิ่งหรือพอใจค่อนข้างน้อย

ขั้นที่ 3 จัดทำแบบวัดความพึงพอใจฉบับร่าง

ขั้นที่ 4 ทดลองกลุ่มย่อย 1 คน เพื่อตรวจสอบตรงแม่นยำตรงเฉพาะหน้าขั้นต้น

ขั้นที่ 5 ทดลองกลุ่มย่อยประมาณ 3-5 คน เพื่อตรวจสอบความแม่นยำเฉพาะหน้า

ขั้นที่ 6 ให้ผู้เชี่ยวชาญประมาณ 3 ท่านตรวจสอบความแม่นยำเฉพาะหน้า และความแม่นยำเชิงเนื้อหา

ขั้นที่ 7 ทดลองภาคสนาม เพื่อการวิเคราะห์ปรับปรุงคุณภาพแบบวัดความพอใจโดยการหาค่าอำนาจจำแนก (r) และหาความเชื่อมั่น (R) ด้วยวิธีของครอนบรัค

ขั้นที่ 8 นำไปใช้จริง (ระพีพันธ์ โพธิ์, 2549, หน้า 38)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

จารุวรรณ เทียนยาณี และคณะ (2548 หน้า 127) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยได้ใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 23 อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 45 คน ผลการวิจัยพบว่า 1)ชุดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเหมาะสมอยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00 เมื่อนำไปทดลองกับนักเรียนกลุ่มย่อย จำนวน 24 คน ได้ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 83.90 / 81.75 2)ผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรม พบว่า ได้ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมมีค่าเท่ากับ 85.39 / 81.20 และเมื่อเปรียบเทียบกับความรู้ ความเข้าใจด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน พบว่าความรู้ความเข้าใจด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์หลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และจากการศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์พบว่า ผลการสังเกตพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบโดยเพื่อนนักเรียน สังเกตพฤติกรรมหลังเรียนอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 โดยผู้ปกครองสังเกตพฤติกรรมหลังเรียนอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 และโดยครูมีผลการสังเกตพฤติกรรมหลังเรียนอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 และผลการประเมินพฤติกรรมตนเองหลังเรียนอยู่ระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 3)การประเมินความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากการประเมินพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุดกิจกรรม มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33

ศรีอุทัย ไสทนและคณะ (2545) ได้พัฒนาชุดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับครูเพื่อใช้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเน้นที่คุณลักษณะนิสัย 5 ประการ คือ ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ ความมีน้ำใจ ความมีวินัย ความเป็นไทย และการบริโภคด้วยปัญญา วิถีชีวิตไทย ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ชุดกิจกรรมทั้ง 5 ชุด คือ 1) ชุดเนื้อหาและกระบวนการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน ทำให้ครูมีความมั่นใจมากขึ้นและได้ศึกษาชุดกิจกรรมก่อนใช้อย่างละเอียด 2) ชุดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมที่ใช้ใจความสนใจให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วม

และแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ทำให้นักเรียนเกิดความมั่นใจมากขึ้น 3) ชุดกิจกรรมเป็นสื่อการสอนสำคัญที่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม เพราะผู้ศึกษาสร้างขึ้นเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน 4) ผลสะท้อนทางด้านจิตใจและคุณธรรมจริยธรรมในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ นักเรียนมีความเข้าใจและตั้งใจพัฒนาตนเองมากขึ้น เห็นได้จากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนักเรียนมีความคล่องตัว ในการศึกษาหาความรู้ด้วยความสนใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีน้ำใจ สามารถปฏิบัติตามระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ของสังคมด้วยความ และ 5) จากการทดลองใช้ชุดกิจกรรม ทำให้เห็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาในการพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นความรู้คู่คุณธรรม สรุปว่าชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นทั้ง 5 ชุด มีเนื้อหา ลำดับขั้นตอน สื่อ และอุปกรณ์ที่ครูสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (80/80) คือ 83.82/87.31 และผลการวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัยของผู้เรียนหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการใช้ชุดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

มิกส์ (Meeks, 1972 หน้า 4295-A) ได้วิจัยเรื่องการเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบใช้ชุดการสอนกับวิธีการสอนแบบธรรมดา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้จากการใช้ชุดการสอนแบบธรรมดาสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสอนโดยใช้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพกว่าการสอนด้วยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญ .01 ผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของทุกคนในกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดการสอน ซึ่งได้ทำก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีการพัฒนาทางทัศนคติที่ดีต่อการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สรุปว่ามีวิธีสอนด้วยชุดการสอนดีกว่าสอนแบบธรรมดา

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1982 หน้า 4795-A) ได้สร้างชุดการเรียนด้วยตนเองเพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของผู้ที่ฝึกอบรมเป็นครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนด้วยตนเองกับการสอนแบบบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจากกลุ่มที่สอนโดยชุดการเรียนด้วยตนเองและการสอนแบบบรรยาย ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวางแผน การสอน และวิธีการสอน แต่ไม่มีความแตกต่างกันในด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา และครูฝึกโดยมากชอบการเรียนด้วยตนเอง

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

มิกส์ (Meeks, 1972 หน้า 4295-A) ได้วิจัยเรื่องการเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบใช้ชุดการสอนกับวิธีการสอนแบบธรรมดา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้จากการใช้ชุดการสอนแบบธรรมดาสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสอนโดยใช้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพว่าการสอนด้วยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญ .01 ผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของทุกคนในกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดการสอน ซึ่งได้ทำก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีการพัฒนาทางทัศนคติที่ดีต่อการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญสรุปว่ามีวิธีสอนด้วยชุดการสอนดีกว่าสอนแบบธรรมดา

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1982 หน้า 4795-A) ได้สร้างชุดการเรียนด้วยตนเองเพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของผู้ที่ฝึกอบรมเป็นครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนด้วยตนเองกับการสอนแบบบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจากกลุ่มที่สอนโดยชุดการเรียนด้วยตนเองและการสอนแบบบรรยาย ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวางแผน การสอน และวิธีการสอน แต่ไม่มีความแตกต่างกันในด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา และครูฝึกโดยมากชอบการเรียนด้วยตนเอง